

Bereznai Zsuzsanna

Jézus dicsértessék!

Bárth János: Jézus dicsértessék! A székelyvarsági hegyi tanyak népének vallási hagyományai

*Dicsértessék az Úrjézus szent neve!
Újhold! Újkirály!
Adjon az Uristen jó napot,
Jó hónapba' jó heteköt,
Jó hetekbe' jó napokat,
Jó napokba' jó órákat,
Jó órákba' jó perceket,
Jó percekbe' jó pillanokat!*

(A varsági Tamás Dobogós Márton újholdköszöntője)

Rendkívüli szaktudományos érték és tematikus különlegesség jellemzi dr. Bárth János kecskeméti néprajzkutató legújabb könyvét. A *Jézus dicsértessék!* című, 365 oldal terjedelmű tanulmánykötet a székelyvarsági hegyi tanyak népének vallási hagyományait tárja az olvasók elé: a téma szinte minden egyes apró részletébe betekintést nyújtva, ugyanakkor mégis könnyen áttekinthető, módszertani szempontból korszerű rendszerbe foglalva.

A magyar vallási néprajzi szakirodalomban eddig még nem jelent meg ehhez hasonló nagyszabású, egyetlen település vallási népéletét a maga sokszínűségében, tematikus teljességében feldolgozó munka.

Ez a minősítés első hallásra talán túlzásnak vagy hihetetlennek tűnhet, hiszen a magyar vallási néprajzkutatást kiváló szakemberek művelik, s napjainkban is számos jelentős vallási néprajzi sorozatkiadvány és tanulmánykötet lát napvilágot az itthoni és a határon túli magyarságról egyaránt.

A XIX. század végén – a XX. század elején végzett hazai kutatások ugyan még nem rendelkeznek a ma korszerűnek tekinthető módszertani jegyekkel, noha voltak erre nézve sikeres próbálkozások. A XX. század közepétől, a II. világháború utáni évtizedekben pedig – a közismert politikai okoknál fogva – a vallási néprajzi kutatás úgyszólván nem is létezett, a szakma peremterületére szorult. Nemcsak a publikálásra nem volt megfelelő lehetőség, hanem magának a néprajzi gyűjtőmunkának is számos „technikai” akadálya volt. Nap mint nap párttitkárokat kellett gyözködni arról, hogy egy-egy településen kutatómunkát lehessen végezni a különböző vallási közösségek körében. De kockázatos vállalkozás volt még az is, ha egyetemi tanár tartott vallási néprajzi előadást – nem egy esetben a rendőrségen kellett utólag magyarázkodnia. Az ilyen következmények kivédése érdekében gyakorta különféle „fedőcím” alatt hirdettek meg vallási témájú egyetemi előadásokat még az 1980-as években is.

De a kutatások kezdeti nehézségeit az is okozta, hogy a vallási néprajz igen összetett, speciális háttérismeretet kíván. Nem véletlen, hogy e tudományszak első művelői tudós egyházi emberek voltak. Viszont annak a korosztálynak a tagjai, akik a II. világháborút követő évtizedekben vallásos környezetben nőttek fel, csak nagy ritkán vagy különféle kerülőutakon juthattak el az egyetemig. Akit pedig ateistaként ragadott magával a tudásvágy, az nem rendelkezett a nélkülözhetetlen, alapvető ismereti háttérrel, amelynek túlnyomó többségét pusztán könyvekből akkor még nem lehetett elsajátítani.

A népi vallásosság kutatásának módszertana is összetett dolog.

A népi hitbéli tudás, a vallási népszokások történetisége igen nehezen érhető tetten. A népi vallásosság bizonyos elemei időhöz köthetők – de csak abban az esetben, amikor a kutatást írásos forrásokra is vissza lehet vezetni. S a régészeti leletanyag is sok esetben árulkodhat az adott kor és kultúra hitvilágáról és a vallási szokásokról.

A magyar kutatók először a különböző szellemi áramlatok mentén tárták fel a vallásosságot. Ezt a felfogást tükrözi Jánosi Gyula *Barokk hitélet Magyarországon a XVIII. század közepén a jezsuiták működése nyomán* (1935), Pásztor Lajos *A magyarság vallásos élete a Jagellók korában* (1940) s Mályusz Elemér *Egyházi társadalmak a középkori Magyarországon* (1971) című könyve.

Míg a néphit „datálhatatlan”, addig a népi vallásosság „datálható” – hiszen a népi hiedelmek hátterében álló hivatalos vallással összevethető. E két mozzanat szembevetése a vallási néprajzi kutatás érdekes feladata. Ha a népi vallásosságot történeti módszerrel kutatjuk, szembe kell néznünk a vallási ideológiái áramlatokkal, melyeket a történettudomány feltárt.

A néphit és a népi vallásosság jelenségeit sok esetben azért nehéz történetileg meghatározni, mivel egy adott korszakon belül is különböző hátterű hiedelmek, a vallásgyakorlás különböző hátterű mozzanatai együtt szerepelnek.

A népi vallásosság alapját egyfelől a hivatalosan elfogadott vallási ismeretek (illetve ennek az a kis rétege, melyet az elemi vallásoktatás során egy ember elsajátít), másfelől az egyház által előírt és megkövetelt liturgiai gyakorlat alkotja.

E mögött a hivatalos ideológia és liturgiai gyakorlat mögött húzódik meg a tulajdonképpeni népi vallásosság, mely folklórjellegű tudatot és szokásjellegű gyakorlatot jelent.

A népi vallásosság olyan átmeneti réteggel is bír, amely hivatalos vallási eredetű, folklorisztikus elemeket is magában foglal. A liturgiaváltozások során ugyanis számos elem kikerült a vallás tételes előírásai sorából, ugyanakkor (az egyházi tiltás ellenére) a népi gyakorlat ezeket a szokásokat sok esetben megőrizte. A hivatalos vallási gyakorlat egy-egy eleme is „egyszerűsödhet” a laikus gyakorlatban, azaz hozzáigazodhat a nép sajátos gondolkodásmódjához, vallásgyakorlási lehetőségeihez. E különböző szintű hitelemeket csak akkor lehet egyértelműen értékelni, a jelenségeket történetileg elkülöníteni, ha ismerjük az egyes népi szokásgyakorlat és a liturgia történeti változásait. Nehezíti a megoldást az is, hogy bizonyos hivatalos liturgiai szokások gyakorta rejtenek magukban egyetemes jellegű, mágikus eredetű szokáselemeket is.

A magyar vallási néprajz szak kifejezés a német *religiöse Volkskunde* tükörfordítása, melyet Paul Dreus használt első alkalommal 1901-ben. S e kutatási terület első XX. századi magyar kutatói is a német szakemberek – Joseph Weigert, Werner Boette, Rudolf Kriss, Leopold Schmidt, Georg Schreiber, Klaus Beitz – alapvetéseit használhatták módszertani útmutató gyanánt.

Rudolf Otto *Das Heilige* (1917) című munkája azért volt az egyik legkorszerűbb szemléletű alapvetés, mert vallás-fenomenológiai megközelítést alkalmaz, a vallások nem racionális aspektusaival – az ’elrettentő’ és ’elbűvölő’ jelenségeivel – foglalkozik. A későbbiekben a román származású Mircea Eliade munkássága emelhető ki, aki a kultúrát az embernek a világegyetemben való lélektani jelenléteként fogja fel. A *Das Heilige und das Profane* (1957) című alapműve számos fontos kérdésre ad választ.

De a nyugat-európai típusú vallásossághoz képest a helyzet Magyarországon – természetesen – sajátos: változatos, összetett, sőt igen bonyolult a vallástörténeti háttér.

A magyar ősvallás rekonstrukciójára egy katolikus püspök, Ipolyi Arnold (1823–1886) tett először említésre méltó kísérletet, aki a Grimm testvérek német mitológiáját tekintette követendő példának. Ő a különböző történeti források és a XVIII–XIX. századi néphagyomány alapján tesz kísérletet a *Magyar mythologia* rekonstrukciójára. Elképzelése nem volt helyes, de a széles körű feltáró munka és a történeti-filológiai módszer alkalmazása távlatokat nyitott a későbbi kutatók számára. Ugyanis ott, ahol jól dokumentált egy korai vallás rendszere – mint a német mitológia –, ott ennek a mitológiának a továbbélését meg lehet vizsgálni. Nálunk azonban ez nem így van: a XVIII–XX. században feltárt adatok már jóval túljutottak azon a ponton, melyből még egy valamikori mitológia visszakövetkeztethető lenne. Ez az egyik legnagyobb problémája a magyar néphit és vallási néprajz történeti kutatásának.

A hazai vallási néprajzi kutatásnak természetesen az 1950–70-es években is voltak számottevő eredményei, de az igazi kibontakozásra csak az 1980-as évek közepétől volt lehetőség.

Bálint Sándor a kezdetektől fontos szerepet játszott, aki elsősorban egy néprajzi kistáj, „a szögedi nemzet” vallásosságát kutatta. Ő volt a magyar katolikus néphagyomány legelső világhírű kutatója. Ugyancsak az első kutatók között említhetjük Schwartz Elemért, aki *Vallási néprajz* (1928) címen írt tanulmányt az *Ethnographia* hasábjain. Radó Polikárp *A vallási néprajz alapvetése* (1983) című munkája a *Vigilia* katolikus folyóiratban látott napvilágot. Szinte szenzációszámba menő meglepetés volt Erdélyi Zsuzsanna *Hegyet hágek, lőtöt lépék* (1974) című könyve, melyben a szerző saját gyűjtésű archaikus apokrif imádságokat is közölt – s ezzel egyben felhívta a kutatók figyelmét arra, hogy ezek a vallásos népi szövegek még felkutathatók a magyarság körében. Kutatómunkája nyomán a katolikus néphagyományok gyűjtése országos mozgalommá vált.

A zsidó folklór nemzetközileg is ismert és elismert kutatója Scheiber Sándor budapesti főrabbi volt, akinek munkássága jelentősen hozzájárult a középkori zsidó művelődéstörténet feltárásához.

A protestáns vallási néphagyományok kutatásának első jelentős képviselője Illyés Endre, akinek legismertebb munkája *A magyar református földművelő nép lelki élete, különös tekintettel vallásos világára* (1931). Ugyancsak fontos mérföldkő volt a további kutatásokban az 1983. esztendő, amikor a Református Zsinati Székházban tartott vallási néprajzi szekcióülésen – dr. Bartha Tibor püspök és dr. Makkai László kezdeményezésére – a Doktorok Kollégiuma keretén belül kapott új lendületet a munka.

Ma már túlzás nélkül állíthatjuk, hogy az utóbbi huszonöt évben a magyar vallási néprajzi kutatás fellárkózott a korábban lépéselőnyvel rendelkező nyugat-európai és amerikai kutatáshoz.

Szinte nincs a hazai és határon túli magyar vallási népéletnek olyan jelentős területe, mely ismeretlen lenne napjaink tudományos kutatói számára.

Érdekes módon, a tematikus gazdagság ellenére, egy bizonyos témakör feldolgozására csak néhány kutató vállalkozott eddig. Kevés olyan önálló munka látott eddig napvilágot, mely egyetlen település lakosságának vallási népéletét dolgozza fel, a hétköznapokat és az ünnepeket, azaz az élet minden területét felölelve.

Kardos László *Egyház és vallásos élet egy mai faluban* (1969) című könyvében először jelent meg ez a téma önálló kötet formájában, mely elsősorban a szociológia eszközeivel ad bepillantást egy olyan település (Bakonycsernye) életébe, ahol az evangélikus egyháznak és a szabadegyházi közösségeknek (korábbi, elavult kifejezéssel élve szektáknak) is jelentős szerepe volt.

Bartha Elek *A hitélet néprajzi vizsgálata egy zempléni faluban* (1980) című kötete úttörő jelentőségű volt az akkori magyar vallási néprajzi szakirodalomban. Egy görög katolikus vallású kis falu, Komlóska vallásos népéletének komplex módszerű feldolgozása.

A határon túli magyarság köréből pedig Madar Ilona *A Sóvidék vallásosságáról* (1998) címen megjelent könyvét említhetjük, mely egy székelyföldi kistáj – a Sóvárado, Szováta, Parajd, Alsó- és Felsősófalva, Korond és Atya által alkotott vidék – református többségű magyar népével foglalkozik.

Bárth János *Jézus dicséretessék!* (2006) című könyve jelzi e témakör kutatásának következő fontos állomását, a székelyvársági római katolikus vallási népéletéről.

Bárth János az 1999–2006 közötti időszakban több mint öt hetet töltött el az ottani néprajzi terepmunkával és levéltári forrásfeltárással. Maga is részt vett a falu életében: az ünnepeken és a hétköznapokban egyaránt. A helyi – a varsági, oroshelyi, zetelaki, korondi – plébániákon kívül varsági történeti adatokra bukkant a Gyulafehérvári Érseki Levéltárban is.

De a „végeredmény” bemutatása előtt tekintsünk vissza a kutatás legelső lépéseire is!

Bárth János először 1990-ben, egy hivatalos tanulmányúton figyelt fel a székelyvársági hegyi tanyákra. A tudós fantázia, a megismerés vágya nem hagyta nyugton. Ő, aki akkor már évtizedek óta kutatta a magyar nép településtörténetét – azon belül kiemelten az alföldi tanyákat –, kíváncsi lett. Milyenek lehetnek azok a hegyi tanyák?

Hamarosan megszületett a kutatómunka ötlete, s a kutatási tervet is kidolgozta. Így azután 1991–1998 között egy Bács-Kiskun megyei néprajzkutatókból és néhány helybeli kutatóból alakult csoport végzett néprajzi gyűjtőmunkát Varságon. Ennek a többéves munkának az eredményeképpen jelent meg 1998-ban a *Havasalja havasa. Tanulmányok a székelyvársági hegyi tanyák népéről* című könyv, s ezáltal le is zárult a varsági közös néprajzi kutatás.

A *Havasalja havasa* írásai a település népeletének egy-egy jellegzetességére hívták fel a figyelmet. Bárth János a hegyi tanyákról, Romsics Imre a népi táplálkozásról, Mészáros Ágnes a népi gyógyászatról, Sz. Tifán Magdolna a helynevekről, Dávid Mária a népi életutakról, Veres Péter és Zepezcaner Jenő pedig a vízimalmokról írt tanulmányt. Váczi Mária varsági gyűjtőmunkája eredményeit a *Székelyvarsági játékvilág* című önálló kötetben publikálta 2002-ben.

A *Havasalja havasa* kötetben szerepelt Bárth János *A varsági hegyi tanyák múltja és településrendje* című tanulmánya, melyben történeti és néprajzi módszerrel mutatja be a magyar agrártörténeti és néprajzi szakirodalomban addig jórészt ismeretlen székelyföldi magyar hegyi tanyát. Ez a tanulmány később átdolgozva és egy társadalomnéprajzi fejezettel kiegészítve 2001-ben már önálló kötetként jelent meg *Varság, a székely tanyaközség* címen.

Bárth János tehát nem tagadta meg önmagát: tágabb szülőföldje, a Duna–Tisza közének alföldi tájain végzett tanyakutatásai után a székely hegyi tanyát fedezte fel a tudomány számára.

De az sem véletlen, hogy a varsági településnéprajzi és életmódtörténeti kutatást a népi valóság feltárása követte.

Hosszú szakmai utat járt be Bárth János *Az illancsi tanyák népének hajósi búcsújárása* (1980) című, a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutató Csoportjának évkönyvében megjelent tanulmányától, azaz szűkebb hazája népének egy saját maga által is átélt vallási szokásának feldolgozásától a varsági magyar katolikusság életéről szóló, monografikus igényű kötetig. Az illancsi tanyák búcsújáró hagyományáról írt munkája a kutatók által máig is gyakran forgatott módszertani példa, s a maga idején pedig figyelemfelkeltő vállalkozás volt.

Ezt a munkát számos kisebb és összetett vallási néprajzi témakör feldolgozása követte.

A magyar néprajztudomány második nagy szaktudományos összefoglaló alapvetéseként számon tartott *Magyar Néprajz* sorozat VII. kötetében (1990) *A katolikus magyarság vallásos életének néprajza* című tanulmánya jelent meg.

A *vigasztaló Napbaöltözött Asszony* (2000) a csíksomlyói búcsújárás történeti-néprajzi vizsgálatához kapcsolódik.

Ugyancsak jelentős tanulmányai születtek e témakörben a jugoszláviai magyarság búcsújáró hagyományairól, a székelyudvarhelyi határkerülő körmenetekről, az oroszhegyi Szent László-hagyományról, a dusnoki ráchorvátok Mária-forrásáról.

Tehát a magyar katolikus népi vallásosság alapos szakmai körüljárása után került sor erre az ugyancsak mintáértékű munkára: a székelyvarsági hegyi tanyák népének vallási életét feltáró könyv megírására.

Varság, a havasi székely tanyaközség a Görgényi-hegység déli nyúlványain fekszik, Székelyudvarhely közelében. A szerző már a bevezető sorokban fontosnak tartja kiemelni, hogy ennek a községnek a története lényegesen különbözik a székelyföldi helységek többségének történetétől. Ugyanis Varság nem középkori faluként jött létre, hanem Oroszhegy község havasainak szórványtelepeiből szerveződött önálló tanyaközséggé 1907-ben. Tehát a legtöbb varsági család oroszhegyi származású.

Orbán Balázs *A Székelyföld leírása* (1868) című honismertető művében Oroszhegyről is részletesen ír:

„Ha az utas Udvarhelyről Parajd felé menő uton haladva reggelenként a tájt borító ködből gyakran egy égből lezengeni tetsző nagy harang zugását hallja, kételkedve tekint szét, hogy hogyan jöhet a magasból e hangok légiúrt eltöltő harmoniája? csudát vél, égnak a földdel való beszélgetését hiszi, s midőn a regg ködét a szellő fuvalma szétlebbenti, meg van fejtve talánya, mert ott fenn több ezer láb magas bérc ormán büszkén fekvő falut *Oroszhegyet* pillantja meg, melynek magasan fejelő tornyából zengnek le e hangok. Ki lehet az az ember, ki oda, e havas viharos tetejére falut mert építeni, ki a sasok lakta regiokba embernek rakott tanyát, fellegekkel szomszédos magasságban?”

Orbán Balázs leírásában kitér az oroszhegyi havasi szállásokra is:

„Az e havas közötti írtásokat *Szállásnak* nevezik, itt van mindenkinek a havasi lakása, pajtája, itt él a falu népe nyaranta, itt legelteti a nyájait, itt csinálja téli széna készletét, mert e nép főként marhatenyésztéssel foglalkozik, határtalan havasán legelnek szabadon, még télen is, azok az oroszhegyi fűrge lovak...”

Majd bemutatja az oroszhegyi templomot, a búcsúkat és az oroszhegyi népszokásokat is.

A oroszhegyi nép későbbi történetét, a Varságba átörökitett népszokásokat pedig több mint százharminc év elmúltával Bárh János könyvéből ismerhetjük meg.

A varságiak szétszórta álló házainak többsége a 800–900 tengerszint feletti magasságú fennsíkon épült, kisebb részük pedig a völgyekben: a Küküllő, a Varság melléke és a Nagyútpataka mentén.

A falu településtörténeti rajza után a szerző a varsági hegyi tanyák társadalmát igyekszik bemutatni, igen szemléletes, életszerű módon: családról családra járhatjuk végig a falut, ismerkedhetünk az ott élő emberekkel és őseikkel. Megtudhatjuk, kik voltak az egyes tanyák megalapítói, hogyan alakították ki gazdaságukat, majd hogyan népesedett be a tanya az idők folyamán. A XVIII–XIX. században Oroszhegy, Varság anyaközsége a többi udvarhelyszéki székely falu társadalmához hasonlóan feudális eredetű tagoltságot mutat: nemesek, lófők, szabad székelyek és jobbágyok éltek itt. A Varságra kitelepült oroszhegyiek életében már elvesztette jelentőségét a feudalizmus kori társadalmi hovatartozás. A varsági havasok embert próbáló világában nem az örökölt rang, hanem a szorgalom, a kitartás volt a legfontosabb.

A falu életében fontos dátum az 1902. esztendő, amikor új római katolikus egyházközség alakult az oroszhegyi havasokban. Önálló plébánia jött létre, s helyben lakó papot kapott a varsági tanyák népe. Tehát kialakultak a vallás gyakorlásának hivatalos szervezeti keretei.

A szerző a varsági hétköznapi élet vallásosságát számos tényező figyelembevételével mutatja be. Vizsgálja a vallásosság fokát, mértékét, a vallásoktatást, a vallásos nevelést.

A varsági ember viselkedésének is megvoltak a vallásos hagyomány által szabályozott formái, azaz az illendő viselkedés szabályai. Ha egy varsági tanyára messze földről érkezett idegen, azt étellel volt szokás megkínálni, de ha csak Varság területéről tért be egy vendég, azt legalább kenyérrrel meg kellett kínálni. S ha csak a szomszéd gyerek szaladt át, az is kapott legalább *egy sarkalat kenyeret*. A felnőtt férfi kenyérrrel való kínálása pedig sajátos, ritualizált módon ment végbe.

A mindennapi hitélet legfontosabb vallási mozzanata az imádkozás: reggel, délben, este, az étkezések alkalmával, a harangszó hallatán, vihar esetén, a munkavégzés előtt vagy után, gyarlás közben, valamint délutáni és esti ájtatosság idején is mondtak imát.

A XX. század elején még az is szokásban volt, hogy a korán kelők a hajnali órákban hangos énekléssel köszöntötték a hajnalt a *Hajnal hasadtával felébredék* kezdetű ének mondogatásával vagy éneklésével. Az életet a természetben élő varsági nép az égitestek tiszteletének hagyományát a XX. század végéig megőrizte – szép példáit olvashatjuk itt a természeti jelenségekhez fűződő vallási szokásoknak és népi hiedelmeknek.

Természetesen a hét napjainak is megvolt a sajátos imarendje. A hét egyes napjainak valamikor vallási jelentése volt, melynek tartalma a görög katolikus vallásban liturgikus, míg a római katolikuságnál paraliturgikus (liturgián kívüli), azaz folklórjellegű. A varságiak azt tartották, hogy a vasárnap a Szentháromság napja, a hétfő Szent József napja, a kedd Szent Antalé, a csütörtök Szűz Máriának, a péntek Jézus Krisztusnak, a szombat pedig ismét Szűz Máriának volt szentelve.

Az emberek mindennapi élethez fűződő elképzelései és szokásai között gyakorta volt jelen a mágikus gyakorlat még a XX. század folyamán is: a mágikus bajokozás, a bajmegelőzés és a bajelhárítás is.

A szentelmények között általánosan ismeretes a szenteltvíz, a szentelt gyertya, a szentelt barka, az úrnapzi zöldág, de sajátos a *csiki pálca*, a *somlyai pálca*, a *somlyai nyírfaág* – ugyanis a varsági asszonyok és lányok a csíksomlyói – *somlyai* – búcsúból gyakorta mogorófa- vagy nyírfaálcával tértek haza. Otthon azután megszámozták a leveleit, s ugyanannyi Miatyánkot mondtak el, vagy megsimogatták az állatok hátát az istállóban, s a veteményeskertben is leszúrtak egy ágat belőle, hogy ne legyen jégkár a következő időszakban.

A népi vallásosságna is megvannak a maga sajátos házi jelképei, a vallásgyakorlásnak pedig a sajátos eszközei. A kép használatának igénye abból adódik, hogy a hívő ember az Isten megnyilatkozását – azaz a segítő, oltalmazó erőt – érzékileg is szeretné megtapasztalni. A képek segítik a hívőt a vallás lényegében való elmélyülésben, hiszen a képet szemlélve az „eredetihez”, azaz a szentséghez jut közelebb, a valóság részeként élheti meg azt. Varságon társadalmi

elvárásnak számított a ház szentképpel való feldíszítése, melyeknek többségét a csíksomlyói búcsúból vitték haza. Nagy becsben tartották a különféle nyomtatott imakönyveket is. Néhány házban kéziratos ima- és énekgyűjtemények is fellelhetők, melyek lapjain a többféle helyről származó szövegeket gyűjtötték össze a családtagok.

A *Kultusz és közösségi hagyomány* fejezetben részletesen olvashatunk a közösségi kultuszhelyekről – melynek középpontjában a templom áll –, majd a hivatalos vallási gyakorlat szervezeti kereteit s a vallásgyakorlás egyházi alkalmait – mise, körmenetek, vecsernye, népmisszió, szentbúcsú – ismerhetjük meg.

Az *emberi élet fordulójának vallási vonatkozásai* között a szerző végigvezeti az olvasót a születéstől a halálig. E fejezetben belül olvashatunk a „régii” varsági lakodalmakról is, melyen az 1950 körüli lakodalmi népszokások értendők. A XX. századi varsági lakodalmi szokások változásainak bemutatására e kötetben belül nincs lehetőség, ezt a témakört egy lakodalmonográfiában lehetne a maga sokszínűségében – a profán és vallási mozzanatok funkcionális egységében – feldolgozni.

Ugyancsak önálló kötetet lehetne szentelni a varsági népszokásoknak és jeles napoknak is. A katolikus egyházi év rendjében – az adventtől kezdődően – ismerhetjük meg a vallás kitüntetett időszakait egy sajátos rendszerbe foglalva: először az állandó időpontú téli ünnepeket és jeles napokat, majd a változó időpontú ünnepeket, végül az állandó időpontú ünnepeket és jeles napokat tavasztól őszig. A varsági vallási népszokások között – sajátos jellegről fogva – a vízkereszti házszenelés érdekes történeti mozzanatainak egész sorát ismerhetjük meg a helyi Historia Domust szorgalmasan vezető plébánosoknak köszönhetően. Ez a liturgikus szokás itt nemcsak vízkereszt napján történt, mivel olyan nagy a határ, hogy a szétszórtan álló tanyák bejárásához a plébánosnak igen sok időre volt szüksége. Ezért már jóval vízkereszt előtt megkezdődött a házszenelés, s arra törekedtek, hogy vízkereszt napjára befejeződjék, hogy a nép azután szabadon élvezhesse a vidám farsangot. A székely népi humor még a vízkeresztkor az ajtóra írt, a napkeleti királyokra – Gáspár, Menyhért, Boldizsár – emlékeztető G M B betűknek is tudott valami sajátosan jókedvű, „góbés” értelmet adni. A kántor által krétával felírt betűk látán egy férfi ilyenkor gyakorta – de csak halkán – megjegyezte: *Gáspár, Menj Borért!* A házszenelés azon régi hagyományok egyike, mely Székelyvarságon napjainkban is szokásban van.

A *Hagyomány és költészet* fejezet vallásos énekek, imák és köszöntők gazdag tárháza, melyeket Bárh János 1994–2001 között maga gyűjtött Székelyvarságon. A szerző természetesen a különböző vallási alkalmakkor – búcsújárás, virrasztó, rózsafüzér-társulati ülés, Szent János-nap – előadott énekek kottáját is közli.

Különleges szerencse egy kutatóra nézve, ha a vizsgált településének történeti-néprajzi változásait a népi emlékezet segítségével is életre tudja kelteni. Az 1990-es évek elejének idős adatközlői saját élményeik, emlékeik segítségével még a XX. század elejére is vissza tudják vezetni a gyűjtőt. Nem is beszélve arról, hogy az emberek a szüleik, nagyszüleik egykori elbeszéléseit is megőrizték. Ez azonban már inkább csak a ritka kivételes esetekhez sorolható, a mai néprajzi gyűjtőnek általában meg kell elégednie azzal, ha egy-egy jelenséget a XX. század közepi állapotában rögzíteni tud. Mivel a szerző információi többségét a XX. század utolsó évtizedében szerezte, már múlt időt használ könyvében. Az viszont szerencsés dolog, hogy az utóbbi tizenhat esztendő szokásainak állandóságát és változásait maga a gyűjtő, Bárh János is átélhette, megtapasztalhatta.

Ez az oka annak, hogy a szerző nemcsak magát az ismeretanyagot adja át az olvasónak, hanem az ünnepek hangulatát, a mindennapi vallásgyakorlás legbensőbb mozzanatait, a vallást gyakorló ember lelkeségét is képes megörökíteni.

Ezért ajánljuk jó szívvel ezt a könyvet a szakembereken kívül mindazoknak, akik a katolikus magyar néphagyomány sokszínűségét egy székelyföldi közösség példáján kívánják megismerni.

Elfogultság nélkül állíthatom: ez a könyv több, mint egy szaktudományos munka – ez a mű a napjainkban is élő, hagyományos katolikus népelet színes rajza, maga a varsági élet, melynek a vallás ad sajátos rendet, keretet, s az életre vonatkozó útmutatást.

(Kecskemét, 2006)